

Avrupa'da Nükleer Savaş: Bir Düşünce Deneyi

Yakın gelecekteki Amerikan dış politikası, nükleer silahların yayılması ile ilgili kuramlarla şekillenecektir. Nükleer güçleri içeren değişik tarihi durumları inceleyen düşünce deneyleri bu kuramları test etmek için yararlı olacaktır. Bu düşünce deneyleri için iyi bir başlangıç noktası sonunda atom bombalarının kullanıldığı İkinci Dünya Savaşı'dır. Siyaset bilimciler kendilerine şu soruları sormalıdır: Eğer bütün büyük güçler (Almanya, Fransa, Sovyetler Birliği, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri) nükleer silahlara sahip olsalardı ve güvenli mukabele kapasiteleri olsaydı Avrupa'da İkinci Dünya Savaşı olduğundan daha yoğun olur muydu? Bu düşünce deneyi uygulaması kolay bir deney olmakla birlikte ilginç bir sonuç da doğuracaktır: Nükleer güç önermesinin aksine, insan zaiyatı tarihsel olarak gözlemlenenden biraz yüksek olurdu; ancak, savaş daha kısa sürer nükleer silah kullanılmasından ötürü oluşacak çevresel etki yüksek olurdu. Eğer yoğunluk, savaşın birim başına düşen net maliyeti olarak tanımlanırsa, daha kısa bir sürede daha çok ölüm ve yıkım, daha yoğun bir savaşı açıkça işaret eder.

Bu düşünce deneyi ile test edilen kuramlar şunlardır: nükleer silahların devletlerin kendilerini daha güvende hissederek onların savaşa gitmelerini engellediği kuramı ve nükleer silahların devletlerin savaşçılığı üzerinde bir etkisinin olmadığı ancak savaşı daha yoğun hale getirdiği kuramı. Eğer nükleer silahların varlığı ile İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması engellenebilirse, birinci önerme büyük olasılıkla doğrudur; ancak nükleer silahlara rağmen İkinci Dünya Savaşı başlayacaksa, bu ikinci önerme için güçlü bir kanıt olacaktır.

Avrupa'yı savaşa götüren olaylar, nükleer silahlara sahip oldukları varsayılan devletlere modern stratejiler uygulanarak anlaşılabilir. Caydırılmayan Hitler nükleer silahlara aldırılmadan savaşı Avrupa'ya getirirdi. Eğer Hitler bu süreçte nükleer silah kullansaydı, bir Avrupa nükleer savaşı tüm tarafları yok ederek savaşı toplu yıkımla bitirirdi. Eğer Hitler nükleer silah kullanmanın içerdiği riskleri görür ve yerine konvansiyonel silahlara yönelirse, Fransa'nın düşüşüne kadar, tarih gerçekte olduğundan daha farklı olmazdı. Fransa'nın düşüşü, nükleer silah kullanma stratejisini gündeme getirirdi. İşgalin kıyısındaki Fransa tarafından başlatılan bir nükleer savaş, Avrupa'nın büyük bir bölümünü yok ederek çatışmanın devamını imkansız kılardı.

Alternatif tarih ile ilgili bu kanıtlanmamış varsayımları kabul etmeden önce, temel bir tarihsel anlayış oluşturulmalı. 1930lar'ın ortalarından sonuna kadar, Nazi partisi saldırgan bir silahlanmaya başlamıştı. Almanya 1939'da Çekoslovakya'yı işgal ettiğinde, İngiltere ve Fransa tarafsız kalacakları konusunda anlaşmış, bunun Hitler'i sakinleştireceğini tahmin etmişlerdi. Aynı yıl daha sonra Almanya'nın Polonya'yı işgale başlaması İngiltere ve Fransa'nın, biraz da İngiltere-Polonya karşılıklı yardım antlaşması yüzünden, ciddi bir tepki göstermesine neden olmuştu.¹ Polonya, Belçika ve Hollanda'dan sonra, Almanya Fransa'yı işgal ederek, İngiliz-Fransız savunmasını yenilgiye uğratmış, 'Dunkirk Mucizesi' denen olayla Dunkirk'teki 300,000'den fazla İngiliz askerinin Fransa'dan tahliye edilmesini sağlamıştır.² Avrupa'da savaş devam etmesine rağmen, ABD, Aralık 1941'deki Pearl Harbour saldırısına kadar tarafsız kalmıştır. Dört yıl boyunca, Amerikan sanayi gücü Avrupa'da Naziler'e karşı

¹ "World War Two in Europe" [The History Place](http://www.historyplace.com/worldwar2/timeline/ww2time.htm), 01 Mayıs 2009

<<http://www.historyplace.com/worldwar2/timeline/ww2time.htm>>.

² David J. Knowles, "The 'miracle' of Dunkirk," BBC News, 01 Mayıs 2009

<<http://news.bbc.co.uk/1/hi/uk/765004.stm>>.

başarıyla kullanılmış, 8 Mart 1945'te Alman kuvvetlerinin bir gün önceki koşulsuz teslimiyetiyle, 'Zafer Güne'ne ulaşılmıştır.³

Birçok siyaset bilimci Almanya'nın Polonya'yı işgal etmesini İkinci Dünya Savaşı'nın kritik bir noktası olarak kabul eder. Polonya gibi büyük ve bereketli bir ülkenin işgali, İngiltere ve Fransa'nın savaşı isteyecek kadar kendilerini güvensiz hissetmelerine neden olmuştur. Bazıları nükleer İngiltere ve Fransa'nın kendilerini güvende hissedeceği için Polonya'nın düşmesine izin verecekleri yönünde spekülasyon yapsa da, bu durum olası değildir. İngiliz sağ, Polonya'yı komünizme karşı bir ara bölge olarak görüyor; Polonya'nın kaynaklarının Almanya'nın savaş yeteneklerini arttıracaklarını düşünüyordu. Polonya'nın geniş coğrafyası, Almanya'nın nükleer silahlarının kolay vurulabilir hale gelmeden yayılmasına yol açardı. Böyle bir durum nükleer tansiyonu arttırırdı çünkü Polonya'nın işgali nükleer statükoyu tamamen değiştirdi. Bu stratejik değerlendirmelere ek olarak, Alman-Sovyet sınırındaki tansiyon bir Fransız-İngiliz müdahalesini gerektirecek kadar artabilirdi. İngiltere ve Fransa'nın nükleer silahlardan kaynaklanan güvenliği, Almanya'nın nükleer yayılmacılığını korkusuyla etkisiz hale gelir ve tarih gerçekte olduğu gibi sürerdi.

Nükleer stratejiler büyük ölçüde caydırıcılık ilkesine bağlı olduğundan, alternatif tarihi düşünürken, Alman toplumu ve Hitler'in caydırılmaz olduklarını da not etmemiz gerek. Psikolojik açıdan bakılırsa, Hitler caydırılmazdı – hareketleri akli dengesizlik ve aktif bir savaş isteğine işaret etmiştir. Çeşitli grupların ortadan kaldırılmasıyla ortaya çıkan gaddarlık, Hitler'in vahşete olan ilgisini göstermektedir. Ayrıca, İngiltere ve Fransa Almanya'ya tavizler vermeye başlayınca, Hitler'in savaş gecikti diye sinirlendiğinin şahitleri mevcuttur. Bu akli durum, Hitler'in intihar eğilimlerini, yani kendi hayatına bir önem vermediğini, göstermektedir.⁴ Yine benzer bir şekilde, İngiltere ve Fransa'nın caydırıcılığın gerekli olduğunu anladığı zamana kadar, Alman toplumu caydırılmaz hale gelirdi. 1939'da Alman toplumu militarist bir toplum haline gelmiş, propogandalar halk arasında gittikçe yayılmıştı.⁵ Alman toplumu, Hitler'den daha kolay caydırılabilecek olsa bile, onların tehdidi gerçekten görebilecekleri ihtimali Almanya'nın etkin propagandası göz önüne alınırsa düşmektedir. Tarih ayrıca şu noktaya da işaret eder: Alman ordusunun liderleri güçlü bir şekilde Hitler'in etkisi altındadır. Hitler önceleri birçok generalin absürd bulduğu 'Yıldırım Savaşı' stratejisini uygulamaları için generalleri zorlamıştır. Bu durumun muhtemelen en güçlü örneği, 1939'da İngiltere ve Fransa tehditlerini yaptıklarında, İngiliz ve Fransız askeri üstünlüğüne rağmen, Hitler, ordu ve Alman toplumu bu tehditleri görmezden gelmesidir.

Tarihi ve psikolojik temele oturtulduğunda, nükleer silahların İkinci Dünya Savaşı'na etkileri anlaşılabilir. Taviz vermeye eğilimli olmalarına rağmen, hem İngiltere hem de Fransa Almanya ile savaşa sürüklenirdi. Hitler, doğu Avrupa'da savaş istiyordu ve tavizlere rağmen bunun peşinde koşardı; İngiltere ve Fransa da güvenlik endişeleri ile bu savaşa sürüklenirdi. İngiltere, İkinci Dünya Savaşı'na Alman hava bombardımanının İngiltere'ye yüksek (nükleer bomba etkisinde) zarar vereceğine inandığından savaşa girmişti. Bir nükleer savaş olasılığı onu bundan caydırmazdı.⁶ Fransa'nın işgaline kadar savaş konvansiyonel silahlarla sürerdi – bu da konvansiyonel savaşın zaten bilinen bir sonucu. Bu aşamada, nükleer doktrine göre, nükleer silahın Fransa tarafından kullanılması gerekirdi. Tarafların güvenli mukabele kapasitesine sahip olduklarını varsayarsak, bu savaş Fransa,

³ 'World War Two in Europe'

⁴ Sebastian Haffner, *The Meaning of Hitler* (Cambridge, Mass: Harvard UP, 1983).

⁵ Stephen Van Evera, "Origins of the Second World War," 17.42 Dersi, MIT, Cambridge, MA, 6 Nisan 2009.

⁶ Van Evera, Stephen.

Almanya, muhtemelen İngiltere'nin de yok oluşuna ve savaşmaya devam etmemelerine neden olurdu.

Akademisyenler, Almanya'ya verilen tavizlerin altında Almanya'yı cezalandıran Versay Antlaşması ile ilgili suçluluk duygusu ve Birinci Dünya Savaşı'nda yaşanan acımasızlıklardan sonra bir barış isteği yattığı hususunda anlaşılırlar.⁷ Nükleer silahların etkisiyle, bu değerlendirmeler ya hiç etkilenmez (Versay suçluluğu) ya da geliştirdi (barış isteği). Sonuçta, nükleer silahlara rağmen tavizler verilirdi. Bu yargı, Hitler'in Çekoslovakya'yı nükleer silah kullanmadan ele geçirdiğini varsaymaktadır. Eğer nükleer silah kullanılırsa, Fransa ve İngiltere, Almanya'nın oluşturduğu tehdidi farkeder ve bir önleyici savaş başlatırlardı. Bu da olayların gelişimini hızlandırırdu.

Almanya'ya verilen tavizlerden sonra, savaşın patlaması olasıdır. Liberal tavizlere rağmen,⁸ Hitler doğu Avrupa'da daha fazla toprak isterdi ve İngiltere-Fransa korku yüzünden Almanya ile savaşa sürüklenirdi. Tarihi belgelerde belirtildiği üzere, İngiltere İkinci Dünya Savaşı'na hemen hemen nükleer silahların verebileceği derecede bir yıkımdan korktuğu için girdiğinden, bu yeni durumda da savaşa girmeye istekli olurdu.⁹ Dolayısıyla, nükleer silahlara rağmen, İngiltere Almanya ile savaşa girerdi. Eğer iki taraftan biri nükleer silah kullanırsa, diğeri benzer şekilde karşılık verme ihtiyacı duyardı. Eğer taraflar konvansiyonel silahlarla savaşılırsa, tarih bize Fransa'nın işgal edileceğini söylemektedir. Modern nükleer kuram da bir ülkenin yıkımla yüzyüze olduğu zaman son savunma çaresi olarak nükleer silah kullanacağını söylemektedir.¹⁰ Böyle bir durumda, 22 Temmuz 1940'a, yani Fransa'nın Naziler'e teslim olduğu güne kadar, İngiltere, Almanya ve Fransa çoktan bir nükleer savaşa girmiş olurdu.¹¹ Böyle bir savaş, savaşan ülkelerin tüm kaynaklarını tüketerek daha ileri derecede savaşı imkansızlaştırırdı.

Nükleer savaş Avrupa'nın büyük bölümünü yerle bir etse de, nükleer silahların ABD'nin savaşa girme kararı üzerinde yaratabileceği etkilerin üzerinde düşünülmesi gerekir. Artık bütün kıta savaşamayacak hale geldiğinden, ABD'nin bir sanayi devi olmasının Avrupa'da barış için bir önemi olmazdı. ABD, savaşa barış gücü veya emperyalist bir devlet olarak yine de girebilirdi. Ancak bu çok olası görünmemektedir. Amerikan toplumunu savaş için kıskırtan olay Pearl Harbour'dır. Nükleer silahı olmayan bir devlet olarak farz edilen Japonya, bir nükleer güce hiç saldırmayabilirdi – böyle bir davranış absürd olurdu. Japonya'nın ABD'ye nükleer silahlar söz konusu olmadığı bir ortamda saldırması bile mantıksız görünürken, bu planın saçmalığı nükleer silahlı bir ABD olsaydı daha da çok ortaya çıkardı ve Kido Koichi gibi barışçıların etkisi artardı. Japon saldırganlığının olmaması, nükleer silahların varlığı ile güçlenen ABD'nin kendini soyutlayan politikasıyla birleştiğinde, konvansiyonel savaşa girmekten bile geri duran bir gücün nükleer savaşa girmesi olasılığını düşüklüğü görülecektir. Dolayısıyla, ABD savaşa girmez ve yıkım Avrupa ile sınırlı kalırdı.

Nükleer stratejiler ile ilgili bilgilerin yanında, tarihçilerin Soğuk Savaş dönemindeki bir nükleer savaşın olası yıkımı ile yaptıkları çalışmalar bir nükleer savaş yıkımı hakkında tutarlı fikir verecektir. Soğuk Savaş tahminlerinin büyük çoğunluğu, ABD ve SSCB arasındaki bir nükleer savaşın her ülkede de %80-

---

⁷ Van Evera, Stephan.

⁸ Van Evera, Stephan.

⁹ Van Evera, Stephan.

¹⁰ "Nuclear Posture Review [Excerpts]," GlobalSecurity.org - Reliable Security Information, 06 Mayıs 2009 <<http://www.globalsecurity.org/wmd/library/policy/dod/npr.htm>>.

¹¹ "World War Two In Europe"

90 oranında yıkıma yolaçacağını iddia etmektedir.¹² Bu rakamları 1940lar'ın başındaki Avrupa'ya uyarlırsak, olası bir nükleer savaşta kaybedilecek hayatların sayısı tahmin edilebilir. En iyi tahminde, sadece Fransa ve Almanya birbirlerine karşı nükleer silah kullanır, Avrupa'nın geri kalanında az yıkım yaratırlar. O dönemde, Fransa'nın nüfusu 40 milyon kadardı; Avusturya dahil Almanya'nın nüfusu 1938'da 80 milyondan biraz azdı.¹³ Soğuk Savaş tahminlerindeki rakamlarla birleştirilirse, en iyi senaryoda kayıp 60-92 milyon arası olacaktır. Ancak, İngiltere büyük olasılıkla Fransa'nın tarafında savaşa katılacağından, İngiliz toplumu da savaştan etkilenenecektir. İngiltere'nin savaş öncesi nüfusunun 50 milyon olduğu düşünülürse,¹⁴ toplum ölü sayısı İngiltere, Almanya ve Fransa'nın savaş öncesi nüfus oranlarına göre paylaştırıldığında, 85-117 milyon arasında değişir. Bu rakam, gerçekte İDS'indeki 72 milyon insan kaybından biraz yüksektir ve bu çok kısa sürede gerçekleşecektir. İnsan kaybı, Avrupa'nın üretkenliğinin düşüşüyle devam edecektir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında, İngiltere, Fransa ve Almanya'nın Gayrisafi Milli Hasılatları toplamı yılda 750 milyar dolardı (savaş öncesi toplamdan biraz yüksekti).¹⁵ Ancak, bir nükleer savaştan sonra, üretim ciddi anlamda düşmüş olacaktır. Tarım mamülleri radyoaktif bulutların kirlettiği hava yüzünden kullanılamayacak hale gelir, bütün sanayi de nükleer saldırıda yok edilmiş olurdu.¹⁶ Dolayısıyla, bir nükleer savaş sonrası Avrupa'nın toplam GSMH'si gerçekte olduğundan birçok derecede daha düşük olacaktır. Yıllık 750 milyar dolarlık net düşüş, dünya üretiminin %25'ine tekabül ederdi. Bu rakamlar, gerçekte gözlenildiğinden ciddi anlamda daha yüksektir ve daha yoğun bir savaşta bu yıkım çok kısa bir sürede oluşacaktır.

Bu yoğunluk tahminleri, harici etkileri (savaşa doğrudan katılmayan ülkeler üzerindeki etkiler) göz ardı eder. Oysa bu ülkeler de savaştan etkilenenecektir. Özellikle, çevresel ve genetik yıkımın tüm dünya için sonuçları olacaktır. Bu derecede bir nükleer savaş görülmediği için, çevrenin nasıl bir tepki vereceğini henüz bilmiyoruz. Ancak, Soğuk Savaş sırasında, bazı 'kıyamet günü' senaryoları hazırlanmıştır. Nükleer kış senaryosu, büyük bir nükleer savaş sonucunda gökyüzünün radyoaktif tozla kaplanacağını ve insanlığın yok olacağını iddia etmiştir.¹⁷ Bu durumun ne derecede gerçekleşeceği tartışma konusu olsa da, büyük bir nükleer savaşın çevresel sonuçlarının büyük oranlarda kayba yol açacağı kuvvetle ihtimaldir.¹⁸ Nükleer savaşın ikinci harici etkisi radyoaktif maddelerin yayılması olacaktır. Bu maddelerden yayılan radyasyonla, genetik mutasyonlar oluşacak, yaşam kalitesi ve yaşam süreleri önemli derecede küresel olarak düşecektir. Bu etkenler, Avrupa'daki bir nükleer savaşın yoğunluğunu arttıracaktır.

Bu deneyden elde edilen bilgi, nükleer silahların savaş olasılığı üzerinde önemli bir etki yapmasa da savaşın yoğunluğunu arttıracığı kuramını destekler. Albert Einstein'ın deyişiyle, 'Atom enerjisinin

---

¹² Robert Johnston, "The Effects of a Global Thermonuclear War," Johnston's Archive, 01 Mayıs 2009 <<http://www.johnstonsarchive.net/nuclear/nuclearwar1.html>>.

¹³ "Population History," Tacitus.nu, 01 Mayıs 2009 <<http://www.tacitus.nu/historical-atlas/population/>>

¹⁴ 'Population History'

¹⁵ Ralph Zuljan, "Allied and Axis GDP," OnWar.com - Wars, Military History, International Relations, 01 Mayıs 2009 <<http://www.onwar.com/articles/0302.htm>>.

¹⁶ Johnston, Robert.

¹⁷ Martin J. Rees, Our final hour a scientist's warning : how terror, error, and environmental disaster threaten humankind's future in this century on earth and beyond (New York: Basic Books, 2004) 30-31.

¹⁸ "WORLDWIDE EFFECTS OF NUCLEAR WAR - - - SOME PERSPECTIVES," Center for Digital Discourse and Culture | @ Virginia Tech, U.S. Arms Control and Disarmament Agency, 1975, 01 Mayıs 2009 <<http://www.cddc.vt.edu/host/atomic/nukeffct/nukwr10.txt>>.

yayılması yeni bir sorun yaratmaz; varolan sorunun acilen çözülmesi gerektiği gerçeğini pekiştirir'.¹⁹ Şu nokta belirtilmelidir: bu düşünce deneyi kendine özgüdür. Nükleer silahlar durumun son derece gerilimli olduğu zamanda oyuna giriş yapmıştır. Daha istikrarlı bir zamanda var olsalardı, örneğin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, durum önemli derecede farklı olurdu, aynı modern dünyada nükleer savaş olmaması gibi. Bu deneyin sonuçları genelleştirilmeden önce, karşılıklı mahvolma ilişkisinin farz edildiği tarihsel durumların ele alındığı daha çok deney yürütülmelidir.

Bu kolay bir düşünce deneyi olsa da, İkinci Dünya Savaşı öncesi Avrupa'da nükleer silahların varlığı deneyinin sonuçlarından siyasi öneriler çıkarmak zordur. Deney, güvenli mukabele kapasitesi olan ülkelerle ilgili iki tehlikeyi göz önüne sermiştir. İlk tehlike, caydırılmayan liderlerdir. İkinci tehlike ise birinci kadar açık değildir ve Fransa'nın farazi nükleer savaşdaki rolü ile ilgilidir. Nükleer devletin zayıf veya etkisiz bir konvansiyonel ordusu olduğu durumlarda, ülkenin ordusu başarısız olacağından nükleer savaş konvansiyonel savaş takip etme eğilimi gösterir. Bu tehlikeler, çok da çekici olmayan siyasi tavsiyeler doğurur. ABD, nükleer güce sahip devletlerin liderleri ve bu ülkelerin siyasetini yakından izlemeli, eğer caydırılmaz bir lider iktidara gelirse, onun suikasti veya bir operasyonla görevden düşürülmesi seçeneklerini göz önüne almalıdır. Benzer şekilde, nükleer silaha sahip olan devletler, güçlü konvansiyonel silahlara da sahip olmaları hususunda cesaretlendirilmeli ve konvansiyonel silahlarla çözülebilecek çatışmalarda nükleer silah kullanılmaması için bu ülkelere yardım etmelidir.

Bu basit düşünce deneyinde, nükleer savaşın birçok tehlikesi ortaya çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı öncesi Avrupa'da nükleer silahlar olsaydı, Hitler'in savaş isteği, bütün barış niyetlerine karşın İngiltere ve Fransa'yı savaşa sürüklerdi. Bu savaş, 85-117 milyon arasında insanın ölümüne ve yıllık milyarlarca dolar kayba neden olacaktı. Bu esnada, çevresel yıkım ve radyasyonun yayılması gibi harici etkenler, savaşın maliyeti ve yoğunluğunu ziyadesiyle arttıracaktı. Dolayısıyla, nükleer silahların savaşın nedenleri üzerinde bir etkisi olmadığı, ve savaşı yoğunlaştıracağı sonucuna varmak akla uygundur.

Kaynakça

"Albert Einstein Quotes." S.F.Heart. 01 Mayıs 2009 <<http://www.sfheart.com/einstein.html>>.

Haffner, Sebastian. The Meaning of Hitler. Cambridge, Mass: Harvard UP, 1983.

Johnston, Robert. "The Effects of a Global Thermonuclear War." Johnston's Archive. 01 Mayıs 2009 <<http://www.johnstonsarchive.net/nuclear/nuclearwar1.html>>.

Knowles, David J. "BBC NEWS | UK | The 'miracle' of Dunkirk." BBC NEWS | News Front Page. 01 Mayıs 2009 <<http://news.bbc.co.uk/1/hi/uk/765004.stm>>.

"Nuclear Posture Review ." GlobalSecurity.org - Reliable Security Information. 06 Mayıs 2009 <<http://www.globalsecurity.org/wmd/library/policy/dod/npr.htm>>.

"Population History." Tacitus.nu. 01 Mayıs 2009 <<http://www.tacitus.nu/historicalatlas/population/>>.

Rees, Martin J. Our final hour a scientist's warning : how terror, error, and environmental disaster

---

¹⁹ "Albert Einstein Alıntıları," S.F.Heart, 01 Mayıs 2009 <<http://www.sfheart.com/einstein.html>>.

threaten humankind's future in this century on earth and beyond. New York: Basic Books, 2004.

Van Evera, Stephen. "Origins of the Second World War." 17.42 Dersi. MIT, Cambridge, MA. 6 Nisan 2009.

"World War Two in Europe." The History Place. 01 Mayıs 2009
<<http://www.historyplace.com/worldwar2/timeline/ww2time.htm>>.

"WORLDWIDE EFFECTS OF NUCLEAR WAR - - - SOME PERSPECTIVES." Center for Digital Discourse and Culture | @ Virginia Tech. U.S. Arms Control and Disarmament Agency, 1975. 01 Mayıs 2009
<<http://www.cddc.vt.edu/host/atomic/nukeffct/nukwr10.txt>>.

Zuljan, Ralph. "Allied and Axis GDP." OnWar.com - Wars, Military History, International Relations. 01 Mayıs 2009 <<http://www.onwar.com/articles/0302.htm>>.